

DUCHOVNÁ ÚTECHA NA POPRAVISKU V NOVOVEKU

Peter ZUBKO

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
peter.zubko@gmail.com

ZUBKO, Peter. The Religious Consolation on the Place of Execution in the Modern Age. The death penalty is a part of human history. In describing of executions find priests or monks, in images of executions seen priests with various religious gestures. In Europe in the Middle Ages was developed a custom to provide sentenced to death spiritual consolation. In the middle ages and in modern times the ceremony was the same, but until the 17th century we have retained the full text of spiritual consolation of the condemned men to death by Capuchin Martin von Kochem. In the 19th century the text of the ritual was translated into Slovak. This article presents a Catholic doctrine of the death penalty, justification for the presence of the priests on the scaffold, the most famous historical reports of the presence of the priests on the scaffold and the whole ceremony spiritual consolation of the condemned men, as was used in old Hungary and Europe in the 17th – 20th centuries. The oldest known ritual has German origin and Hungarian and Slovak version prepared a military priest Francis Tannenberg. It is not certain that the ritual was always and everywhere used whole, present priests sometimes adapted it to the situation, but often managed to recover a few moments necessary to spiritually prepare inmates to death and meeting with God.

Kľúčové slová: trest smrti; Martin von Kochem; katolícke rituály

Keywords: the death penalty; Martin von Cochem; Catholic rituals

Trest smrti je starý ako ľudstvo a sprevádza ho celými dejinami dodnes. Trest bol určený predovšetkým ťažkým zločincom a zradcom; bol najvyšším trestom, ale súčasne slúžil na výstrahu živým, najmä ak sa poprava konala verejne. Zločinec je ten, kto spáchal zločin hodný trestu smrti.¹ Zločiny spáchané počas vzbúr, revolúcií, povstaní a rebélií, vo vojne alebo vojakmi či šľachticmi boli posudzované prísnejšie (zlyhali pri obrane, prestali byť morálnou autoritou) než v čase mieru a pri civilných alebo neurodzených osobách. Každá doba a krajina mala svoje špecifiká hrdelného práva, pravidiel, frekvenciu a s tým spojené zvyky, predsudky, príslovia atď.

Kresťanstvo zasiahlo aj do tejto oblasti. Na mnohých rytinách alebo vyobrazeniach popráv vidno (predovšetkým) mníchov, ktorí kráčajú s odsúdencom

¹ TONDRA, František. *Morálna teológia II. Prikázania*. Spišské Podhradie 1996, s. 102.

na popravisisko, alebo stoja pri ňom v čase popravy s krížom v ruke, alebo robia nejaké náboženské gesto. Ak bola poprava kolektívna, bolo na popravisisku viacerých takýchto mníchov. Opisy popráv spomínajú prítomnosť duchovných, niekedy zachytili aj nejakú modlitbu alebo príhovor. Doteraz sa nevenovala pozornosť duchovnému aspektu. Tento príspevok podrobne predstavuje katolícky obrad duchovnej útechy odsúdencov na smrť. Podobnú duchovnú útechu poskytovali aj evanjelickí či pravoslávni duchovní.

Biblický základ

Ak chceme hovoriť o kňazoch sprevádzajúcich odsúdencov na smrť na popravisiská a o zmysle ich poslania na týchto miestach a v tejto odióznej chvíli, treba hľadať odpoveď v Písme, pretože mnohé činnosti v cirkvi majú biblický základ. Na ten sa odvolávajú všetky konfesie a nachádza sa v starozákonnej Knihe prísloví. Podľa slovenského prekladu tzv. Jeruzalemskej biblie, ktorá je hovorovou slovenčinou, kľúčový text znie: „Keď vidíš, ako vlečú človeka na smrť, pribehni mu na pomoc! Zachráň tých, ktorým hrozí poprava! Vari povieš: ‚Veď toho človeka nepoznám.‘ Nevieš, že ho pozná ten, čo učinil zákony ľuďom, že je so všetkým oboznámený ten, čo sa stará o tvoj život? On odplatí každému podľa jeho skutkov“ (*Príslovia 24,11-12*).²

Podľa exegetov ide o nejasný verš, ktorého výklad ostáva sporný. Zrejme ide o narážku na nespravodlivosť páchanú pod zámienkou poslušnosti vyššej autorite, na nespravodlivosť, v dôsledku ktorých boli chudobní pripravení o výnos zo svojej pôdy, čo potom napokon škodilo aj veľmožom.³ Je však isté, že v Izraeli boli aj nespravodliví sudcovia (*Žalm 82,2*;⁴ porov. *Izaiáš 58,6.8*⁵), aj keď Boh žiadal spravodlivý súd (*Jeremiáš 21,12*⁶). Nespravodlivosť bola svojho času všeobecným javom, najmä medzi bezbrannými (*Kazateľ 5,7*). Nespravodlivo obvinení a odsúdení sa modlili k Bohu o spravodlivosť (*Žalm 28,4*⁸) a Boh ich uisťoval, že ich vyslyší (*Sirachovec 16,13*⁹). Iní biblisti poukazujú na to, že ak človek zlyhá v kritickej situácii (a poprava takou situáciou bez pochyb je), zlyhá aj v normálnej situácii v bežných časoch.¹⁰

² *Sväté písmo s komentármi a margináliami Jeruzalemskej Biblie*. Preložil Anton Botek. Trnava 2012, s. 1232-1233.

³ *Sväté písmo*, ref. 2, s. 1254.

⁴ „Dokedy budete súdiť nespravodlivo a nadrúžať bezbožníkom?“

⁵ „Či skôr toto nie je pôst, ktorý je mi po vôli: strhať nespravodlivé reťaze, rozviazať putá na jarme, prepustiť na slobodu utláčaných a rozlámať každé jarmo? Vtedy tvoje svetlo zažiarí ako zora, rany sa ti rýchlo zacelia, tvoja spravodlivosť bude kráčať pred tebou a Jahveho sláva pôjde za tebou.“

⁶ „Toto hovorí Jahve: Od rána súdte spravodlivo! Vytŕhajte utláčaného z rúk násilníka! Inak moje rozhorčenie vyšľahne sťa plameň, bude horieť a nik ho neuhasi, lebo vaše skutky sú zlé.“

⁷ „Ak uvidíš v krajine, že chudobný trpí útlak, že právo a spravodlivosť sa šliapu, nečuduj sa tomu! Vysokého chráni ešte vyšší a toho najvyšší.“

⁸ „Jahve, strestaj ich za to, čoho sa dopustili, za všetko zlo, čo popáchali. Odpláť im za všetky ich skutky, daj im, čo si zasluhujú.“

⁹ „Nenechá bez trestu utiecť hriešnika s jeho korisťou ani príliš dlho skúšať trpezlivosť pobožného človeka.“

¹⁰ *Výklady ke Starému zákonu III. Knihy naučné Jób až Píseň písni*. Pripravila Starozákonná prekladateľská komise, Praha 1998. Kostelní Vydří 1998, s. 671.

Text sa síce vykladá rozlične, ale viaceré kritické vydania biblií sa odvolávajú na podobne znejúce verše v Žalmoch, u Izaiáša a Jeremiáša,¹¹ čo potom treba chápať ako výzvu k milosrdenstvu, pretože odsúdení môžu byť nespravodlivo, a preto môžu byť nevinní. Sudcovia neboli vždy spravodliví, upozorňuje na to Starý zákon, ale aj Kristus v Evanjeliu (porov. *Evanjelium podľa Lukáša* 18,1-8).

Súčasná cirkevná náuka

V Katolíckej cirkvi už od roku 1640 a v civilnej spoločnosti od 20. storočia sa stále všeobecnejšie presadzuje požiadavka čo najviac obmedziť alebo úplne zrušiť trest smrti odvolávajúc sa na ľudskú dôstojnosť a skúsenosť s justičnými omylmi.¹² *Katechizmus Katolíckej cirkvi* (vydaný v roku 1992) v bodoch 2266 – 2267 hovorí: „Úsilie štátu zabrániť šíreniu takých správanií, ktoré poškodzujú práva človeka a základné pravidlá občianskeho spolunažívania, zodpovedá požiadavke ochrany spoločného dobra. Právoplatná verejná moc má právo a povinnosť uložiť tresty primerané závažnosti zločinu. Trest má predovšetkým za cieľ napraviť neporiadok spôsobený previnením. Keď ho vinník prijme dobrovoľne, trest nadobúda hodnotu odpykania. Okrem obrany verejného poriadku a ochrany bezpečnosti osôb má trest aj liečebný cieľ; nakoľko je možné, má prispieť k náprave vinníka. Za predpokladu, že sa plne zistila totožnosť a zodpovednosť vinníka, tradičné učenie Cirkvi nevylučuje použitie trestu smrti, ak by bol jedinou možnou cestou na účinnú obranu ľudských životov pred nespravodlivým útočníkom.“¹³

Morálna teológia stanovuje podmienky potrebné na dovolenie trestu smrti: (1) Ide o ťažký zločin hodný trestu smrti, ktorý škodí spoločnosti a nedá sa inak odstrániť; (2) zločin musí byť dokázaný; (3) musí sa konať riadny súd, aby sa obvinený mohol brániť; (4) odsúdenému má byť umožnená možnosť pokánia. Rozsudok môže byť vykonaný len pod autoritou verejnej moci.¹⁴

Pápež Ján Pavol II. v encyklike *Evanjelium vitae* vydanej 25. marca 1995 toto miesto vysvetlil v bode 56: „Treba dôkladne zvážiť a zhodnotiť uloženie a kvalitu trestu; nemá sa pritom siahäť k najvyššiemu trestu, čiže poprave páchatel'a, okrem prípadov absolútnej nutnosti, to jest, keď niet iných spôsobov ochrany spoločnosti. Dnes však vďaka lepšej organizácii nápravných zariadení takéto prípady sú veľmi zriedkavé a možno sa už vôbec nevyskytujú.“¹⁵ V bode 57 sa nachádza vyjadrenie, ktoré je súčasťou dogmatizovaných výrokov učiteľského úradu cirkvi (DS 4990):¹⁶ „Vedomé a dobrovoľné rozhodnutie zbaviť nevinnú ľudskú bytosť života je z morálneho hľadiska vždy zlo a nikdy nemôže byť dovolené ani ako cieľ, ani ako prostriedok na dobrý cieľ.“¹⁷

¹¹ *Biblorum sacrorum iuxta Vulgatam Clementinam nova editio...* Typis Polyglottis Vaticanis MCM-LIX, s. 578; *Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*. Stuttgart 1983, s. 978.

¹² TONDRA, ref. 1, s. 102-103.

¹³ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava 1998, s. 550.

¹⁴ TONDRA, ref. 1, s. 103.

¹⁵ *Encyklika Jána Pavla II.* Trnava 2014, s. 680.

¹⁶ DENZINGER, Heinrich. *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum 43a edizione bilingue*. Hünemann, Peter. (ed.). Bologna 2012, s. 1900-1901.

¹⁷ *Encyklika Jána Pavla II.*, ref. 15, s. 681.

Historické svedectvá

Rozličné historické zmienky spomínajú prítomnosť kňazov pri odsúdencom kráčajúcom na smrť. Ide o časti popravnej procedúry, ktoré vytvárali celý rítus, ako je opísaný nižšie. Svedčí to o tom, že obrad sa vyvinul pred stáročiami a s drobnými obmenami bol podobný vo viacerých európskych krajinách. Kronikári, rozprávači a historici si však nevšímali obrad z liturgického hľadiska, ale sledovali tie okamihy, ktorými sa odlišovali tieto popravy od ostatných, resp. v čom boli výnimočné. Táto odlišnosť spočívala v osobe odsúdeného, v jeho postavení, v psychickom vyrovnaní, zbožnosti, pokore a poníženosti, vo vypovedanom odkaze alebo v ohlase na popravu, ale aj v okolnostiach. Častokrát boli zaznamenané aj opačné javy ako nekajúcnosť, rúhanie, alebo keď sa poprava nevydarila tak, ako mala, napr. keď kat zlyhal.

Čas vykonania popravy sa odvíjal podľa miestnych zvykov. Boli miesta a obdobia, keď sa popravovalo s veľkou ceremóniou v nedele a sviatky, inde sa zas tieto dni zásadne nepopravovalo, lebo sa to nehodilo na cirkevný sviatok.

Štvrtý lateránsky koncil v roku 1215 zakázal duchovným vydávať rozsudok smrti, vykonávať rozsudok smrti ani pri nej asistovať, dokonca ani formulovať rozsudok.¹⁸

Zachoval sa opis popravy z Paríža viažuci sa na 16. a 17. storočie. Odsúdenca priväzali na popravisko sediac na voze chrbtom ku koňovi. Po jeho boku bol (rehoľný) kňaz, za ním kat. Keď dorazili k šibenici, mních/mnisi zaspievali mariánsku antifónu *Salve Regina*. Kat vystúpil na rebrík pospiatky priťahujúc za sebou odsúdenca za tri povrazy, ktoré mu viseli na krku. Keď sa vyštveral pod brvno, rýchle priviazal dve slučky k ramenu šibenice a kolenom zrazil odsúdenca z rebríka držiac ho za tretie lano pri svojej paži, čo volali „hod na večnosť“. Odsúdenec stratil oporu, slučka sa stiahla a zadusila ho, kým nohy viseli vo vzduchu.¹⁹

Anglický kráľ Karol I. (*Charles I*) (1600 – k. 1625 – 1649) skončil tragicky na popravisku po prehranej bitke s Oliverom Cromwellom (14.6.1645) a po zrade Škótov, ktorý kráľa vydali anglickému parlamentu za nehorázných 400 tisíc libier (1647), keď sa u nich ukrýval po úteku v prestrojení z obliehaného Oxfordu (1646). Parlament kráľa zosadil²⁰ a na smrť ho odsúdil nezvyčajne početný súdny tribunál, aby každý sudca niesol znesiteľne malú časť viny; aj napriek tomu boli neskôr obvinení z kráľovraždy a ich rodiny zažili perzekúcie horšie než za života Karola I. Kráľ bol popravený 30. januára 1649 a po pravici ho na popravisko sprevádzal arcibiskup. Sprievod napredoval tak pomaly, že kráľovi došla trpezlivosť, preto prikázal vojakom, aby pochodovali o čosi rýchlejšie. Pred popraviskom však i tak museli čakať, lebo ešte nebolo pripravené. Kráľ čakal až do poludnia a tento čas využil na modlitby. Pred smrťou si želal prehovoriť, ale uvedomil si, že pri početnosti davu a vojenských oddielov to nemá zmysel, pretože by mu nikto nerozumel. Po vynesení rozsudku sa preto obrátil len na arcibiskupa

¹⁸ *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869 – 1312)*. Baron, Arkadiusz – Pietras, Henryk (eds.). Kraków 2003, s. 256-257.

¹⁹ MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti. Dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Praha 2001, s. 205-206.

²⁰ HRYCH, Ervín. *Velká kniha evropských panovníků*. Praha 1998, s. 349-350.

a plukovníka, ktorí stáli bezprostredne pri ňom. Rozprával dlho. Znervózňovalo akurát šramotenie širokou popravnou sekerou, aj keď ešte nenastal čas vykonania rozsudku. Stuhu so svätoturajským krížom dal arcibiskupovi so slovami: „Spomeňte si...“ Kráľ sa potom rozprával s katom, ako prebehne exekúcia. Chcel chvíľu pre seba, aby sa vo vnútornom pokoji odobral na druhý svet. Kat, ktorý nebol profesionál, ale naverbovanec za 100 libier, do poslednej chvíle zachoval panovníkovi kráľovskú úctu, ale po sťatí hlavy ju ukázal ľudu so slovami: „Tu je hlava zradcu.“²¹ Podobná udalosť sa odohrala 16. januára 1793 v Paríži na Námestí revolúcie (dnes Place de la Concorde), keď išiel na smrť francúzsky kráľ Ľudovít XVI.²² s manželkou Máriou Antoinettou (ju popravili neskôr 16. októbra 1793). Panovníka na smrť sprevádzal kňaz. Tu nastal problém. Revolučný tribunál síce nad kráľovským párom vyniesol ortieľ smrti, ale kráľ trval na popraviske trval na inom starom zákone, podľa ktorého sa nikto, ani kat, nesmel dotknúť. Nad kráľovskou krvou neexistoval hrdelný zákon. Sudcovia sa neodvážili nariadiť zviazanie kráľa, pretože by na seba vzali zodpovednosť za porušenie zákona o nedotknuteľnosti panovníka. Kat Charles Henri Sanson si mal poradiť sám. Kat sa ukázal ako rozumný človek. Kým jeho bratia prehovárali kráľa, obrátil sa ku kňazovi, ktorý bol v tej chvíli jedinou inštanciou, ktorú by kráľ rešpektoval. Abbé skutočne niekoľkými tichými slovami do ucha poprosil kráľa, aby si nechal bez odporu zviazať ruky. Ruky zviazali katovi pomocníci. Po schodíkoch ku gilotíne podopieral kráľa kňaz, pretože iní na to v tomto prípade nemali právo. Existovala stará katovská povera, že ten, kto vzťahne ruku s ostrím meča na kráľa, sám skončí touto smrťou.²³ Preto bol Sanson rád, že túto prácu vykoná gilotína. Aj napriek tomu mal hrozné výčitky svedomia niekoľko mesiacov, zrejme i preto, lebo nenechal kráľa dohovoriť poslednú reč k prítomnému ľudu. Vo chvíli, keď bola hlava zaistená v gilotíne a jej ostrie zasvišťalo vzduchom, povedal kňaz tieto mimoriadne hlboké slová: „Synu svätého Ľudovíta, vystúp na nebesia!“ Prítomný dav nejasal, práve naopak, súcitol s nešťastným kráľom a s hrôzou a hanbou sa vracal domov. Tým ale prítomnosť Cirkvi/kňaza na tejto poprave neskončila. Sanson po kráľovej poprave vyhľadal jedného z mála kňazov, ktorý počas revolúcie neušiel z Paríža. Honore de Balzac neskôr napísal, že kat dal za nebohého kráľa slúžiť omšu ako súčasť vlastného pokánia, keď mal pocit, že sa musel kajať nie ako človek, ale ako kat.²⁴

²¹ BARRING, Ludwig. *Trest smrti v dějinách lidstva*. Praha 2008, s. 51-53.

²² HRYCH, ref. 20, s. 194.

²³ Kráľovské pomazanie bola svätenina, ktorá mala pôvod v Starom zákone. Králi boli Pánovými pomazanými, mali nezmazateľný znak podobne ako proroci a kňazi. Dávid raz mohol zabiť kráľa Šaula, ktorý ho nespravodlivo prenasledoval (1. Samuelova 26), ale neurobil to so slovami: „Nezabíjaj ho! Veď ktože by smel beztrešne siahnuť rukou na Pánovho pomazaného?“ (1. Samuelova 26,9), „Nech Pán odvráti odo mňa, aby som ja siahol rukou na Pánovho pomazaného!“ (1. Samuelova 26,11), „Ako žije Pán, ste synmi smrti, lebo ste nedávali pozor na svojho pána, na Pánovho pomazaného!“ (1. Samuelova 26,16). Keď napokon istý Amalekita zabil kráľa Šaula a chválil sa tým pred Dávidom, ten nad ním okamžite vyniesol ortieľ: „Ako to, že si sa nebál vzťahnuť ruku a zabiť Pánovho pomazaného? Tvoja krv nech je na tvojej hlave, veď ťa vlastné ústa usvedčili, keď vraveli: „Ja som zabil Pánovho pomazaného“ (2. Samuelova 1,14,16).

²⁴ BARRING, ref. 21, s. 119-123.

Úlohou kňazov na popraviskách bolo zachrániť dušu odsúdenca pred večným zatratením. Nie každý duchovný pochopil tento psychologický aspekt a často sa správal bigotne či nábožensky fundamentalisticky. Na francúzskeho kráľa Ľudovíta XV. neúspešne zaútočil Robert François Damiens v roku 1757. Bolo preliatych len pár kvapiek bourbonskej krvi, ale ortieľ rozštvrtením zaživa bol krutý. Odsúdenec bol mimoriadne urastený mládenec, fyzicky zdatný, preto jeho poprava trvala veľmi dlho (námestie Gréve, dnes Place de l'Hotel de Ville) a bola strašne bolestná. Spovedník po nej vyslovil nespokojnosť, pretože odsúdenec nebol vôbec nábožensky založený.²⁵

Podľa Ulricha z Reichenthalu Ján Hus pred popravou povedal: „Spoveď nie je nutná, pretože nie som smrteľným hriešnikom.“²⁶ Istý odsúdenec Cadoudal v roku 1804 povedal kňazovi, ktorý ho vyzýval na pokračovanie modlitby, toto: „A načo?! Hodina našej smrti, či to nie je teraz?“²⁷

Kňazi boli občas poverení odsúdencom splniť poslednú vôľu. V Čechách v po-bielohorskej dobe 21. júna 1621 bolo popravených 27 predstaviteľov stavovského povstania na Staromestskom námestí v Prahe. Odsúdenec Kryštof Harant požiadal kňaza Jana Rosacia Hořovského, aby jeho manželku povzbudil, aby vytrvala vo viere, vychovávala v nej deti a nebola prísna na svojich poddaných. Potom sa modlil: „Ach, môj milý Bože, aké krajiny som precestoval, v akých nebezpečnosťach býval, koľké dni som videl chlieb, pieskom som sa raz zasypal a zo všetkého mi môj milý Pán Boh pomohol. A teraz vo svojej milej vlasti nevinne musím umrieť. Odpusť, Pane Bože, mojim nepriateľom.“ Keď vyšiel z komôrky, kráčal pozvoľna ťažkým krokom ku katovi Jánovi Mydlářovi so slovami: „V teba som, Pane Bože môj, od mojej mladosti dúfal, nedaj mi naveky byť zahanbeným.“ Po ceste sa modlil a keď došli na miesto a uvidel pódium, pozrel k nebu a zvolal: „Do tvojich rúk, Pane Ježišu Kriste, porúčam moju dušu.“ Zoblíkol si kabát, znovu volal k nebu a bol sťatý.²⁸

Ako pozostatok pohanských čias, keď boli odsúdenci chápaní ako náboženská obeta, ostalo zblíkanie odsúdených. V kresťanských časoch stačilo, ak si odsúdenec odhalil hlavu, alebo mu bol odstrihnutý golier, ale zachovalo sa veľa správ zo stredoveku, že niektorí zločinci boli obesení len v spodnej košeli či celkom nahí.²⁹ Anglický kráľ Karol I. na popraviske zoblíkol vrchný odev, ale znovu si na spodný odev obliekol kráľovský plášť.³⁰ Zoblečené šaty odsúdenca patrili katovi. Zoblečení odsúdenci boli vešaní bez rozdielu pohlavia, ako to bolo napr. zo 14. na 15. novembra 1726 v Gießene, keď popravili istú cigánsku bandu.³¹

Najviac mýtov a povestí okolo popráv sa zrodili okolo šibeníc, pretože celý akt sa ešte v predkresťanských časoch podobal náboženskému úkonu. Kňaz, sudca a lekár bývali jednou osobou, previnenie voči spoločenstvu bolo chápané ako previnenie proti božstvu/božskému poriadku. Kňazi plnili úlohu vodcov a učiteľov.

²⁵ BARRING, ref. 21, s. 102-104.

²⁶ BARRING, ref. 21, 2008, s. 41.

²⁷ MONESTIER, ref. 19, s. 274.

²⁸ MONESTIER, ref. 19, s. 267-238.

²⁹ BARRING, ref. 21, s. 68.

³⁰ BARRING, ref. 21, s. 52.

³¹ BARRING, ref. 21, s. 69.

Ak odsúdili zločinca na obesenie, malo to dvojaký význam: (1) praktický a (2) náboženský, pretože visiaci symbolizoval obeť živlov a božstiev. Po pokresťančení pohanských národov nastalo obdobie svetskej a duchovnej spravodlivosti. Zločinci patrili i naďalej medzi hriešnikov, ale už neboli obetovaní bohom, ale boli vyobcovaní zo spoločenstva a z tohto života. Spočiatku dohliadal na celú popravu kňaz stelesňujúci duchovnú čistotu. Neskôr bolo všetko súvisiace s popravou opovrhované (od postavenia popravniska, šibenice, dreva, klátu, vyvážania odsúdenca, cez vykonanie popravy až po pohreb, likvidáciu ostatkov nebožtíka i popravniska) a vyčlenené zo života poriadnych ľudí. Išlo však o farizejské oddelenie, pretože ľudia sa i naďalej vášnivo zaujímali o smrteľné divadlo.³² Zdá sa, že tu je dôvod, prečo v Katolíckej cirkvi v modernej dobe sa odsúdencom na smrť venovali rehoľníci, už vlastným spôsobom života a osobitným zasvätením oddelení od svetských kňazov a veriacich laikov. V 19. storočí k nim pribudli vojenský kuráti.

Existovali i prípady klerickej nenávisti a pomsty. Známý je prípad abbého Grandiera, ktorý bol v súvislosti s udalosťami v uršulínskom kláštore v Loudune pri Poitiers odsúdený za čarodejníctvo na trest smrti upálením. V tomto prípade existovala dôverná dohoda s katom, že kat zmierni odsúdenčovo utrpenie rýchlym zahrúdením. Sfanatizovaní klerici, ktorí pranierovali Grandiera ako stelesneného diabla, tajne urobili na povraze uzly, aby kat nemohol slučku riadne zatiahnuť. Kým si kat hľadal novú, páter Lactanius hodil horiacu pochodeň do navršenej hranice.³³

Rituál

Najstarší známy katolícky rituál u nás, ktorý sa používal, pretože sa zachoval v našich historických knižniciach, mal nemecký pôvod,³⁴ ale vychádzal zo starých a všeobecne rozšírených európskych zvykov, o ktorých je sčasti zmienka v predchádzajúcej časti. Knižku, v ktorej sa nachádza rituál duchovnej útechy odsúdencom na smrť, napísal Martin Kochem OCap. a vydali ju kapucíni, čo je typické pre obnovenú potridentskú starostlivosť o veriacich, že sa o ňu zaujímali rehoľníci, pretože neboli limitovaní jednou diecézou, ale vykonávali pastoráciu v mnohých krajinách, preto bolo vydanie takej knihy praktické a prirodzene rozšírené aj mimo vlastnú rehoľnú Rýnsku provinciu. Prvé vydanie dostalo súhlas na vydanie od rehoľných a svetských autorít v roku 1685. Kochem súčasne vydal aj knihu požehnaní a exorcizmov³⁵ s tými istými schváleniami uvedenými v úvo-

³² BARRING, ref. 21, s. 66-67.

³³ BARRING, ref. 21, s. 150.

³⁴ *Libellus infirmorum Germanico super additus. In quo breviter & practicè traditur Quomodo Administranda sint Sacramenta infirmis. Deinde, Quomodo piè assistendum sit moribundis. Tertio, Quomodo devotè orandum super agonizantibus Pro coronide additae sunt selectiores benedictiones et exorcismi Super Infirmis & maleficiatis dicendi. Authore R. P. Martino Cochemensi, Ordinis Capucinatorum. Cum Gratia & Privilegio. Sac. Caesar. Majestatis. Editio Tertia auctior & emendatior.* Francofurti ad Moenum MDCCVI, 119 s.

³⁵ *Libellus benedictionum et exorcismorum, In quo efficacissimae benedictiones tam sacrarum quam profanarum rerum et terribiles exorcismi Ad varia maleficia tam ab hominibus quam pecoribus & locis infestis depellenda continentur. Ex Rituali Romano, Agenda Moguntinensi, Manuali Exorcismorum R. D. Maxi-*

de predchádzajúcej knihy. Liturgická knižka je príkladom prispôsobovania tridentskej liturgie v miestnom prostredí.

Martin von Cochem, vlastným menom Martin Linius (13.12.1634 – 10.09.1712), bol kapucínsky páter, ľudový kazateľ a autor početných náboženských kníh (*Großer goldener Himmel-Schlüssel, Der grosse Baumgarten*), ktoré vychádzali v nespočetných vydaniach do 50. rokov 20. storočia.³⁶ V nemeckej jazykovej oblasti boli Kochemove knihy populárne podobne ako u nás Radlinského Nábožné výlevy.

Kochemova po nemecky písaná kniha, ktorá je predmetom nášho záujmu, bola primárne určená pre zaopatrovanie chorých a umierajúcich³⁷ a jej priamym pokračovaním bola knižka na vysluhovanie sviatostí chorým,³⁸ ktorá mala päť kapitol; posledná kapitola bola určená na duchovnú útechu odsúdencov na smrť. Jednotlivé kapitoly mali tieto názvy:

1. *Wie ein Krancker Morgens und Abends sich Gott befehlen und die H. Sacrament würdiglich empfangen solle* [Ako sa odporúčajú chorí ráno a večer a ako sa má dôstojne prijímať Najsvätejšia sviatosť] (s. 187-241).

2. *Unterschiedliche Gebett eines Krancken Sterbenden* [Rozličné modlitby umierajúcich chorých] (s. 243-283).

3. *Litaneyen und Psalmen / So man für die in Zugen liegende betten soll* [Litánie a žalmy / Takto sa má ležiaci človek pripraviť na odchod] (s. 285-343).

4. *Wie man den Sterbenden beystehen / und trostlich zuruffenden solle* [Ako sa má pomôcť umierajúcim a potešujúco privolať] (s. 345-379).

---

miliani ab Eynatten, Circulo aureo P Francisci: Maria de Capellis, Thesauro & ex Nucleo Benedictionum Constantiae impresso, excerptus, & in hanc commodiorem formam, praxin & ordinem redactus. Ad usum quorum tam Ecclesiasticorum Reg. Sacerdotum: qui omnibus his uti Benedictionibus & à quibusvis hominibus plurima spiritualia & corporalia mala avertere, & causare poterunt. Collectore P. Martino Cochem, Capucino. Cum Gratia & Privil. S. Caesar. Majestatis. Francofurti ad Moenum, MDCCVI, 288 s.

³⁶ KVAPIL, Jan. *Ze zahrádky do zahrady, aneb, Od Hortulu animae k Stěpné zahradě Martina z Kochemu. Utváření modlitební knihy barokního typu. Ústí nad Labem 2001.*

³⁷ *Hoch- nutz- und nothwendige Fürbereitung Zu einem Seeligen End: Darinnen erstlich erwiesen wird / wie erschrecklich der Tod/ und wie gefährlich die Anfechtungen senen. Wie auch Neun nutzliche Unterrichtungen/ und darauff folgende Übungen/ als nemuch zu wahrer Reu/ zur Liebe Gottes/ zur schmerzlichen Erumerung seines vorigen Lebens/ und dergleichen Übungen mehr. Mit unterschiedlichen kräftigen Morgens- Abens- Beicht- Communien- und andern Gebettern zu Gott/ seiner bertzliebsten Mutter Mariæ und allen Heiligen/ umb Erlangung eines seligen Ends: Benebens einigen Unterrichtungen von allen Hochheiligen Sacramenten / vielfästiger Litaneyn / Psalmen/ und andern nützlichen Tröstungen für die Sterbende: Als auch Stärke und Beständigken der Malefitzpersonen/ worduch einem jeden an die Hand gegeben wird / wie er sich zu einem seligen End vereiten/ und den gesährlichen Anfechtungen bevor kommen und entgehen solle. Durch P Martinus von Cochem/Capuc Ord. der Rheinischen Provintz Predigern. Cum Gratia & Privilegio Sacrae Caesaræ Majestatis. Franckfurt am Meyn 1706, 184 s.*

³⁸ *Das grössere Krancken-Buch/ Denen Gesunden so wohl als Krancken sehr nützlich und nothwendig Darinn auff Teutsch, und Latein practicè an die Hand gegeben wird/ Wie man Denen Krancken die H. Sacramenten reichen und fürbeten/ Denen in Zugen ligenden mit Litaneyen und Psalmen zu Hillfe kommen/ Denen Sterbenden tröstlich beystehen und zuruffen/ Denen zum Todverurheilten Malefitz- Personen treulich zusprechen / und biß an dero End beystehen solle. Gantz neu vorgestellt und mit schönen Kupfern gezieret. Darinn alles so kräftig/ anmuthig und beweglich beschrieben/ daß verhoffentlich mancher Sterbende hierdurch der Gefahr der Verdammuß entrinnen und die Seligkeit erlangen werde. Durch P. Martinus von Cochem / Cap. Ordens. Der Rheinischen Provintz Predigern. Cum Gratia & Privilegio Sac. Caesar. Majestatis. Franckfurt am Mayn MDCCVI, s. 185-426.*

5. *Weiß und Manier mit den Malefitz- Personen umbzugehen* [Vedomosť a spôsob ako zaobchádzať so zločincami] (s. 381-413).

Starobylý priebeh popravy

Posledná časť Kochemovej spomenutej knihy opisuje duchovnú útechu na popraviske nasledujúcim spôsobom. Pochádza síce zo 17. storočia, ale nadväzuje na stredovek a – ako uvidíme – mala pokračovanie aj v 19. a 20. storočí. Obrad mal po stáročia konzervatívne rovnaký priebeh a v modernej dobe bol skrátenej len minimálne.

V úvode sa nachádza poučenie kňaza požiadaneho ísť do väznice.

Nasledoval sám obrad *De educatione rei* [Vyvádzanie odsúdenca]: upovedomenie o poslednej ceste, trojité pobožkanie kríža, modlitba pred vyvedením (počas spútavania), modlitba počas chôdze na popraviske, modlitba na popraviske, modlitba počas spútavania rúk, modlitby po spútaní a s otázkami (bolo možné ich klásť už cestou na popraviske alebo ešte vo väzení). Kňaz nesmel kráčať pred odsúdencom ani zrýchľovať krok (nesmel ani nepriamo udávať tempo a urýchliť tak blížiacu sa smrť), inak by upadol do iregularity (v duchu nariadenia Štvrtého lateránskeho koncilu). Na popraviske dal kňaz odsúdenecovi pobožkať kríž a odriekal pred ním modlitbu.

Nasledovala modlitba pred popravou. Každé slovo malo byť vyrieknuté nahlas, jasne a oddelene, aby ich počuli všetci okolostojaci. Po tejto dlhej modlitbe odsúdenec pobožkal na kríži všetkých päť Kristových rán. Nasledovala modlitba Otčenáš a Zdravas', modlitba ku každej Kristovej rane. Ak bol odsúdenec smädný, mal právo na fľašu vína, ktorú pred pitím požehnal kňaz po latinsky. Odsúdenec sa mal trikrát napiť, pred každým dúškom kňaz odriekal modlitbu. Kňaz mal dbať na to, aby odsúdenec nedostal menej, ale ani veľa, aby si neuvedomoval svoj koniec.

Rituál dovoľoval v prípade dlhšej cesty na popraviske odriekať Litánie o Ježišovom mene, Litánie o umučení Pána, Loretánske litánie, Litánie o bolestnej Panne Márii. Litánie sa modlil kňaz vysokým hlasom, ostatní odpovedali na jednotlivé invokácie. Ak bola cesta dlhá, mohol sa modliť aj ruženec³⁹ a ostatní sa mali pridať. Zvláštnosťou bolo, že po každom desiatku sa malo modliť Vyznanie viery (Krédo), aby odsúdenec neprepadol diablu (aby nezmalomyselnel). Rituál ponúkal aj ďalšie modlitby, keď sa sprievod zastavoval, počas prvej prestávky sa kľakalo.

Na popraviske sa odsúdenec mohol vyspovedať, obaja s kňazom pritom kľáčali obštní sprievodom. Kňaz mal zdôrazňovať Božie milosrdenstvo a prípad spovede bol kauzisticky považovaný za *periculo mortis* (nebezpečenstvo smrti), ale spoveď nemala mať ráz slávnostnosti. Po spovedi sa odriekala modlitba Pána a Zdravas s pridanými modlitbami. Ak mal byť odsúdenec s'atý, mal právo nechať si zaviazať si oči, na čo sa ho pýtal kňaz. Ak si nechal zaviazať oči, nasledovala určená modlitba. Potom kňaz poodstúpil a modlil sa Otčenáš a Zdravas'.

³⁹ Častú modlitbu ruženca odporúčal až pápež Lev XIII. koncom 19. storočia, v čase vydania modlitebnej knihy patrilo ruženec k súkromným modlitbám.

Poprava sa nesmela vykonať skôr. Akonáhle kat prvýkrát zaľal, kňaz mal vysokým hlasom vzývať Božie mená. Potom sa modlil vysokým hlasom kratučkú modlitbu k okolostojacim a pridal Otčenáš a Zdravas' a mal im povedať povzbudzujúce slová.

Ak mal byť odsúdenec obesený, pred popravou kňaz vystúpil o 3 – 4 schodíky, aby dal odsúdencovi pobožkať kríž a odriekal predpísanú modlitbu. Keď odsúdenec visel, kňaz sa mal nahlas modliť ďalšiu modlitbu, kým odsúdenec nezomrel. Po smrti si kňaz s okolostojacimi kľakol a pomodlil sa Otčenáš a Zdravas'. Počas popravy mal kňaz odsúdencovi pred očami ukazovať kríž, aby nezmalomyselnel, pričom sa modlil malý exorcizmus na odohnanie démonov.

Mladšia uhorská verzia

Pred polovicou 19. storočia bola opísaná Kochemova kniha použitá na vydanie podobnej uhorskej knihy slúžiacej na zaopatrovanie umierajúcich a určenej na použitie poľných (vojenských) kurátov. Jej zostavovateľ František Tannenberg bol vojenský duchovný.⁴⁰ Ako poslednú kapitolu uviedol časť venovanú duchovnej úteche počas popráv (s. 232-299). Ide o výťah obradu rozšíreného Martinom von Cochenom zredukovaný na najnevyhnutnejšie modlitby v troch jazykoch: maďarskom (s. 245-258), nemeckom (s. 258-273) a slovenskom (s. 273-286). Všetky rečové verzie sú rovnaké, použijeme slovenskú mutáciu, pretože je zaujímavá ako dobový slovenský prameň.

Na tomto mieste predstavujeme úplné znenie obradu v dobovej slovenskej verzii aj s preloženými rubrikami (inštrukciami), ktoré mal kňaz zachovať.

De eductione rei (Vyprevádzanie odsúdeného)

Na osvetlenie zmyslu osudného dňa dbal svedník, aby sa myseľ odsúdeného čo najlepšie priblížila k Bohu, Kristovi a jeho svätým, aby sa čo najviac odovzdal do Božej vôle. Útecha bola väčšia, ak sa mu oznámilo, že sa už zaňho konala obeť, boli prednášané (zatiaľ) nevypočuté modlitby za spásu duše. Povzbudenie mohlo byť prednesené týmito slovami:

„Moji mili! N. ten den, v kterem Vi časné z večnim premeniť a vašeho prevíneňá ťažke hrichi smrťu vimeniť mate, už nastal. Za niekoľko hodín vŕecko budete mať prestáté, a vaša duša pred sudnú stolicu sa dostaví. Obráťte aspoň toto krátke okamženi k dobremu vašej duši, prebudíte sa mišleňim o Panu Bohu, a proste jeho Sina Ježiša, Matku Mariu a všech Svatich za jejich pomoc. Abiste sa teho isťe učastnim zostali, už sa za vas sv. Mša služila, a od pobožnich Kresťanov vrúčne modlitbi vikonavali; čo po vašem zemreťú za dušu vašu sa zas stane. Včil za mnú:“

⁴⁰ TANNENBERG, Franciscus. *Modus assistendi aegrotis et moribundis cum speciali reflectione ad reos ultimo supplicio afficiendos in usum Curatorum per Franciscum Tannenberg Curatum Castrensem editus*. Posonii 1846, 302 s.

Vrúcne prebuděni na den vivedeňá

„K tebe moj Bože! Bože milosrdenstva, zdviha sa hluboko skormuťena duša má. Vzezri dole na mna v tejto velikej uzkosťi. O neopušťaj mňa moj Bože, dodaj mi sili a moci ten kalich k piťu mi naloženi k vimazaňú tich nešćisllich hrichov, kterimi sem ťa od d'ěinstva obrazil, stale viprazdnić. Zachadzaj se mnú ne vedľá tvej spraviedlnosťi ale vedľa tveho nekonečneho milosrdenstva. Nech mňa s povedomim mojeho previeňá, zasluženej pokuťe mužňe v ustret iť, abi moja duša od špati hrichov očisťena, po jejim sa vislobod'ěnu do nebeskeho života preiť mohla. Prijďi, o prijďi moj Ježiši, mojej slabosťi na pomoc, oslobod' mňa od tej velice hroznej uskosťi nastavajcej ohavnej smrťi; a daj mi silu ten ostatňi ťazki boj vitazno prestať. I teba o Mario matko milosrdenstva, a vas vi mili Svaťi volam k podpore a pomoci, prijďite mi na pomoc v tejto najvatšej biďe, abi ode mna skrz vašu primluvu, ked ne časna, teda večna smrt odvraťena bola. Amen.“

Ak čas dovolil, kňaz sa snažil dodať posilu, najmä v prípade zúfalstva, rezignácie a povzbudiť čnosti viery, nádeje a lásky atď. Ich opakovaním sa odsúdenec pripravoval na dokonanie. Spovedník nemal nikdy urýchľovať smrť, aj keby ho žiadali okolostojaci alebo ktokoľvek iný. Ak by sa niekto pýtal, či je všetko dokonalé, mal odpovedať, že si plní svoju povinnosť priviesť dušu odsúdeného k spásu, nie vonkajšie veci. Tým, ktorí mali vykonať exekúciu, mal kňaz napomenúť, aby odsúdencovi spôsobili čo najmenší strach a bolesti súvisiace s popravou.

Keď odsúdenec kráčal na smrť, malo sa maximálne dbať na to, aby tu nikoho svojimi pohľadmi (oculis) nerozptyľoval, nepozdravoval a nerozprával sa, najmä nie s pokrvnými, ale celý sa sústredil na spásu svojej duše. Spovedník sa mal postarať, aby odsúdený držal v rukách kríž; ak to kvôli spútaniu za chrbtom nebolo možné, mal kríž niesť spovedník a častejšie mu ho mal podávať na pobožkanie. Nikto sa nemal modliť počas kráčania; výzvy na modlitbu sa nemali častejšie vysielat', pretože by dával zámienku davu na väčší krik.

Keď vyvádzatelia volali odsúdenca, kňaz mu hovoril:

„Moji mili! volaju nas už k nastupeňú tej cesti k smrťi; vaše ostatňé sili zeberete, a proste Boha z celeho srdca za pomoc. Vaše okamžeňá sú už sćitané, nebude to dlhuo trvať, čo na popravnom misťe budete mať prestať, té puta, ktere vas vćil zvažneho držá, budu na vždi polamane. Použite tento drahi nenavratitedlní čas, a modlite sa vručne k Bohu. K posilňeňú vašej slabosťi chcem vám modlitbu predrikať, modlite sa za mnú vručne. Sklonte oči k zemi, nehled'ťe sem i tam po tem množstvu ludu, abiste ve vašej modlitbe neboli roztraťeni. Dajte dobri pozor na moje slova, a vaše srdce zarmuťené nalezne poťešěni. Chcem teda ve menu Ježiša začať:“

Modlitba v čas vedeňá na popravišťe

„O najdobroťivejši Ježiši, kteri rovňe mňe, nesuci svoj vlastni križ tú cestú k ohavnosťi plnému popravišťi si kračal, bud' mňe milosrdni. Vzezri v temto okamžeňú s tvej visosťi na bidu moju dole, a sprevadzaj mňa na tejto ostatnej cestě. Rozpamatuj sa o vznešeni Spasitelu, jaka teda tedi vóla podjata ked si od tvich nepřatelov k potupnej smrťi križa bol veden! a jakej teprv ja mam biť vole, ked ohavnej smrťi v ustret idem! Maj utrpnosť se mnú, jak tedi všecci pobožni lude

s tebu spoluutrpnosť citili; ja sice nejsem žadnej utrpnosťou hoden, ale sem jej najvac potrebni, nebo jestli ti o Bože mňa milostiv nebudeš, tak sem tu i tam straŕen. Ja obetujem teto moje smutné kroki k ucťe tveho krvavého chodníka smrťi. Ach kedbich mohol na ten spôsob k smrťi iť, jako si ti o moj Spasitelu išol! abich tak mohol pre teba trpeť, jako si ti pre mňa trpel! Dalbi Boh, abich docela nevinni bol, a tuto moju smrť pre spravedlnosť trpeť mosel. Ale ja sem bezbožni hrišnik, a tuto smrt sem mnohokrat už zaslužil, preto ale je mi ze srdca luto a prosim teba pokorne za odpušťeňi. Odpusť mi o Ježiši! ach odpusť mi, a nepamatuj na moje previňeňi! Všecki moje hrichi, kterich sem sa od mladosti, ze srdca lutujem, obvzlaštne, ked sem ťa o Bože moj najdobroťivejši Otče skrze to obrazil. Ti moj mili Bože mnoho dobroďeni si mňa preukazal, a ja najnevďačnejši sem sa hrichmi odplaťil. Preto spravedlivo a slušno je, abich do tohoto nešťasťa upadol, a k mej potupe tuto ohavnu smrt podstupil. Spravedlivi Bože! ja velebim tvú Spravedlivosť, a chcem trpelive tu trpkú smrt ohavnosťou znesť. Prijmi ju k smireňu tveho hňavu a k dostatečnemu dosťiučieňu za moje pokuti. Já prosim teba skrz ten pot krvi, kteri v času tvej bližicej sa smrťi na vrchu olivetskem pre moje hrichi tekol. Prosim teba skrz tve bolesti a muki, ktere prez celi tvoj život, obvzlaštne pri tvem svatem trpeňu a umiraňu si vстал. Učin, abi má smrt k spaseňu mi osožna bola, a ja skrz ňu odpušťeňi mojich hrichov bich dosahnuť mohol. Amen.“

Ak táto modlitba nepostačovala kvôli dĺžke cesty, mal kňaz vzbudiť nábožné vzdychy nasledujúcimi modlitbami:

„O Pane Ježiši Kriste! prosim teba skrz tve horke umučeňi a ťažke bolesti, ktere si trpel na dreve sv. Križa, obvzlaštne tedi, ked tva najsvetejša duša vichadzala s ťela, abis sa nad mú bidnú dušu smiloval, ked ona bude vichadzať z meho ťela. Pane Ježiši! rekňi ke mňa jako nekdi ke kajicimu lotru: dnes budeš se mnú v raji. O Ukřižovani Ježiši! skrz tve svaté rani a horku smrt prispej mi k pomoci v hodínu smrťi. O Bože moj! staň sa vola tva se mnú za živa i po smrťi. Bože Otče, Bože Sinu, Bože Duchu svati do rukú tvich poručam ducha meho. Svata Trojico Boža, ochranuj mňa skrz tvich svatic and'elov, a oňi mna svima rukama donesu do života večneho. Smiluj sa nade mnú o Pane! podla tveho velikeho milosrdenstva. Ach Pane netresťi mňa v prchlivosti tvej, aňi nekarhaj mňa v hňevu tvém. Pane bud' mňa milostiv, nebo sem mali. Uzdrav mňa Pane, nebo všecki moje kosti stlučené sú. Obrať sa ke mňa Pane a vislobod mú dušu. Pomož mi o Bože! a spaseného mňa učiň pre tvé milosrdenstvo. O Kriste Ježiši! kteri si pre nas umrel na križi, o Boži Beranku! tve krvave rani a tva predraha krev nech mi je užitečna v mej ťažkej potrebe. Tve umučeňi a tva smrt nech mňa učiňi účastnim tveho nebeskeho kralovstva a spoločnosťou tvich svatic and'elov. O Duchu Svati! obdar mňa tvú milosťou v hodínu mojej smrťi. Neopušťaj mňa tedi, ked zli duch svim pokušeňim na mňa doťirať bude; neb ti si moj Pan a Uťešitel. Svata Panno Maria! prispej mi k pomoci v mojem zarmutku a uzkosťou. Ochraňuj mňa moj mili andele stražce, včil mi je tvej pomoci najvac zapotrebi. O Pane Ježiši! k tebe volam, k tebe vzdicham; ti si moja nad'ej a moj d'íl na zemi živich. O Pane Ježiši Kriste! tebe sem živ. O Pane Ježiši Kriste tebe umirám! O Pane Ježiši Kriste tvoj sem živi i mrtvi. Nechadzaj v sud ze služebnikom tvim o najsladši Ježiši neb pred tebu žaden živi nebude ospravedlňen. Nepamatuj o dobroťivi Ježiši na predešlé nepravosťou moje,

ale nech predejde mňa milosrdenstvu tve; nebo sem učiňen veľmi bidni. Pane Ježiši Kriste, Sinu Boha živeho, polož tve umučení, križ a smrť medzi tvim sudom a moju dušou. Premili Pane Ježiši, skrze česť a moc tvého svätého a prehorkeho umučenia a smrť, prijmi mňa do počtu tvich živolených.“

Ak cesta trvala dlhšie, bolo odporúčané modliť sa Litánie o Kristovom utrpení, Loretánske litánie alebo Litánie k všetkým svätým či kajúce žalmy atď., ktoré boli vhodné na túto príležitosť. Ak ich nebolo možné predniesť, odporúčalo sa recitovať ruženec. Ak cesta na popravisko trvala krátko, kňaz sa s odsúdencom modlil nasledujúcu modlitbu:

Modlitba blizo popravňiho mista

„O moj Bože! ja sa približujem k tomu miestu, na ktorom ja moju zasluženú pokutu mam obdržať. Len nektere kroki učiňim a budem stať na tom mieste, kde z počtu živých vitreni na potupnej šibeňici mam skončiť. Ten pohľad tohoto špatneho mista naplňuje moje srdce tu najväčšou úzkosťou, a bazen smrť moju silu umenšuje, nohi slabnú, ruki sa trasú. Ach prijdi že moj najdobroťivejši Ježiši, kteri si spolu od poli mrtvi k popravišti prišol, mojej slabosti k pomoci; daj mi silu tuto smrť k smireňu mého previneňa stale prestať, keru sem ja ťisickat zaslužil skrz moje mnohe hrichi, kterimi sem sa proti tebe i bližňimu mojemu prehršil. Ja sa včil pred celim svetom za vinneho držim; ja viznavam velikosť mojeho provineňa, a poddavam k splneňu sudu nade mnu vireknuteho dobrovolne moj krk; len ti o moj Pane odpusť mi! Daj mojej duši milosť a milosrdenstvo pred tvú sudnú stolicu naleznuť. Vzhledňi na té slzi lkajiceho a kleslého, kterimi on teba o milosť a spaseňi prosi. Visliš teto vzdechí nekonečne dobroťivi Bože, a daj mi tu milosť s tebu trpeť a s tebu z mrtvich vstať, poprej mi s tebou trpeť a s tebu v nebeskem Kralovstvu oslavenem biť. O Ježiši Sinu Davidov smiluj sa nade mnú, daj mi pasitedlne skončení. Ja sa do cela oddavam tvej spasitedlnej voli, a sem odvaženi spokojim duchom trpeť čo sem zaslužil, ačo mi spasitedlné jest. Amen.“

Kým sa došlo na miesto exekúcie, kňaz povedal odsúdencom toto:

„Moj mili! mi sme pred tim miestom na ktorom ten spravedlivi odsud na vas vikonan bude. Mate ešte nečo mne zdoverti, čo vaše svedomi tlačí? Len vijavťe všeckí vaše vňuterne vadi; ja chcem vás rad vislišať, a o milosť u Boha za vaše hrichi prosiť. Mate snad' nečo vrchnosti k vijaveňu? Len postupujťe a mluvte! Ostatne odevzdajte sa do vole Božej, a prijmite ešte jeden raz z ust Sudca vaš odsud, klakňite si na kolena a hovorťe: O Ježiši Kriste! kteri si premňa nevinňi bol na smrť odsuđen, ja prijimam ke cti tveho nevinneho odsuđeňa moje odsuđeňi rad.“

Tu sa čítali duchovné myšlienky, po ktorých odčítaní kňaz hovoril:

„Moj mili! vi ste teda vaš odsud prijali, a uslišali že na temto sveťe žadna milosť sa pre vas nenachadza. Obratťe sa teda s celim srdcom k Bohu, od neho neni žadnemu kajicimu hrišniku milosť odeprena. Za niekoľko okamžeňi bude pred sudnú stolicu Najviššiho stať tez k rozsuděňu a k obsahnuťu tam milosťivejšeho sudu vireku; lutujťe ešte jedenkrat nad vašimi hrichmi a pripravte sa k spasitedlnemu skončení.“

Následne sa kňaz priamo obrátil na odsúdenca otázkami:

„Oddavate sa docela do vole Božej? Odpušťate tim, ktorí vas k tejto smrti odsúdili? Odpušťate tim, ktorí boli príčina vašej smrti? Ješ' vam luto, že ste sa tak velikeho hrichu dopustil? Lutujete teŕ i za te hrichi, ktorich ste sa od mladosti dopustili? Chceli pre te hrichi smrť trpelive znašať? Verite všeccko, čo Rímsko-Katolícka Cirkev nam k vereňú predkladá? Mate naďeja odpuš'eni hrichov dosahnuť, a večneho spaseňa dviť? Milujete Boha, a chcete v tej lasce Božej zemret? Jeli to všeccko vaša opravd'iva vola? (povili odsúdenec: „ano!“ tak nech povi Spovedel'nik:) Teda buďte spokojne a verte bezpečne, že vam Boh hrichi vaše odpusťi, a vas na veky nezatrafi; ale ponevadž vi taďe na zemi skrz ohavnú smrť vaše hrichi vikupujete, on vašu dušu do nebeskich stankov milostive prijme.“

Potom kňaz hovoril odsúdencom, aby prosil všetkých prítomných, aby sa modlili za neho Otčenáš a Zdravas týmto spôsobom:

„Vi moji Pratele! ja vas prosim pre Boha odpusťite mi moj spatni príklad, a modlite sa se mnú vrucni Otče naš za mna bidneho hriš'nika, abi mňa Boh spasedne skončeni popriť račil.“

Kňaz pokľakol na kolená s odsúdencom a všetkým ľuďom a modlil sa vysokým hlasom smerom k odsúdencom:

„Včil moj mili odajte sa pořešne do vole Božej neb tuto smrťú zaplaťite vaše taŕke hrichi. Polubte eš' jednuc tento sv. križ (kňaz podržal križ na pobožkanie) a rikajte: Pane do tvich ruk poručam ducha meho! Ježiši bud mi milostivi!“

Kým súdni zriadenci zväzovali odsúdenca, kňaz utešoval týmito slovami:

„Pamatujte moj mili jak pevne naš Ježiš Kristus bol zväzan a hned na to na križ pripjati. Na Čest teho bolestneho zväzaňa znašajte vaše puta, abi vas s put hrichov oslobodil.“

Bezprostredne pred vykonaním rozsudku katom či prijatím ortiel'u spovedník stojaci za odsúdencom mu prisľúbil po jeho smrti budúci spomienku. Následne opakoval sväté mená: „Ježiš! Mária!“ Predtým než sa vykonala poprava (ak sa mu odtína hlava), nie však potom, sa opakovali svätá mená, bezprostredne pred skolením/sklonením hlavy sa krátko pomodlil modlitbu Otčenáš.

Po vykonaní popravy kňaz vyzval na modlitbu za dušu zosnulého obrátiac sa k ľudu:

„Pomodlime sa za dušu zesnuleho jeden pobožni Otče naš a Zdravaz.“

Napokon ak tak spovedník usúdil, predniesol krátke a silné povzbudenie k okolostojacim. Ak mal odsúdený (pokrvných) príbuzných, deti alebo manželku, mal sa prihovoriť im, že nebohý odišiel v dobrom stave, najmä mal uistiť o budúcich modlitbách.

Záver

Katolícka cirkev v rituáli bežne používala reč ľudu: pri krste, sobáši, poslednom pomazaní, ale aj pri úteche odsúdencom na smrť. V týchto prípadoch mali jednotlivé cirkevné provincie pripravené nemecké, maďarské a slovenské mutácie. V prípade odsúdených sa o nich starali zvyčajne rehoľníci (v prípade civilných osôb) alebo vojenský duchovní (v prípade vojenských osôb), pretože tí boli lepšie disponovaní vyrovnáť sa s prípadnými psychickými vplyvmi popravy. Preto

prvotný rituál nemeckého pôvodu zostavil rehoľný kňaz Martin von Kochem OCap. a uhorskú verziu vojenský duchovný František Tannenberg. Tieto tlačene verzie tak bolo možné používať buď v celej nemeckej jazykovej oblasti (i mimo Nemecka, aj v Uhorsku), resp. v celom Uhorsku. Nie je isté, že rituál bol vždy a všade použitý celý, prítomní kňazi sa niekedy museli prispôbiť situácii, ale neraz dokázali vymôcť niekoľko potrebných chvíľ, aby sa odsúdenci duchovne pripravili na smrť, najmä aby sa zmierili s Bohom. Išlo o poslednú službu, keď sa duchovná útecha neodmietala a bola jedným z posledných práv človeka, ktoré sa bezprostredne pred exekúciou rešpektovalo. Poprava bola spojená s mimoriadnym psychickým vypätím; psychológia ako veda vznikla až v 20. storočí, ale cirkev používala isté psychologické skúsenosti už v 17. storočí, ako to dokazuje predstavený text obradu duchovnej útechy odsúdencov na smrť.

Ani starý ani obnovený Rímsky rituál po Druhom vatikánskom koncile obrad duchovnej útechy odsúdencov na smrť nepozná. Napriek tomu bol obrad duchovnej útechy odsúdených na smrť v novovekých európskych dejinách jednotný. Vychádzal zo staršej stredovekej tradície a podľa potreby sa používal. V 20. storočí bol trest smrti vytláčaný a v mnohých krajinách zrušený, čo neznamena, že cirkev zrušila alebo zavrhla osvedčené a dobré tradície. Odsúdenec nie je umierajúci, preto sa mu nevysluhuje sviatosť pomazania chorých (v staršom poňmaní zomierajúcich), ale má právo stretnúť sa a byť s kňazom, ktorý by jeho dušu smeroval k Bohu.